

del Principat, sinó que *AlcM* l'assenyala a bastants llocs del NO., i si l'hem de creure és usual fins i tot a Val. i Morella: València és dubtós, almenys Renat ho dona com a estrany a l'ús dels valencians («El Camí», 14-iv-34) i, com usats allà, només *badall*, *cleuill* (que són en efecte els únics que jo recordo haver-hi sentit). Però encara que *AlcM* no ho doni com a blear, el *DAMen*. el posa com a forma bàsica i *enclætxa* només com a remissió, i el men. Febrer-Cardona remet des de *clætxa* a *esquetxa*. La seva vida pròpia en occidental pirinenc es dedueix dels compromisos que ha imposat als altres tipus: una *sklëçca*, parlant de «La Foranca», a Enviny (encreuat amb *crenxa/CLENXA* 'carena'), 1959; *asklëçga* a Arcavell i *Les Asklëçges* «un edifici de moros» vora uns esqueis, a Gavarra; «hi havia una *sklëçga* en una roca i ho vam *estopar*» (hi posaren un tap d'estopa), Escàs d'Assua; *esklëçga* en la fusta d'una taula, d'una porta, a Tor de Vall Ferrera (1932). Donat el seu èxit total en el català que accepta tothom, és notable la data tardana en què apareix. Només des dels diccs. de Lab., 1839 i Belv.: «raja, resquicio, resquebrajadura, grieta, hendidura, scissura, fissura; en la terra: *grieta*, hiatus». Si fa no fa pel mateix temps, se'n serveix el B. de Maldà: «lo vent que passava per alguna *esclætxa* del portal del menjador, ja a hom li refredava un poc les costelles» (*Coll. B. V.*, 182, també p. 81); «l lleig cranc qu'en les *esclætxes* viu», *Atl. VIII*, 33.2 (orig. i ed. de 1877, no en la de 1878); «ells, tot era escoltar les sonoroses rialles de les vehines, plens de joya, y tafanejar per les *esclætxes* de biombo si eren rosses o morenes», Noller (*Pap.*, 202); «ni per les *esclætxes* de la porta ni per l'espiral de l'estable, es vey a gota de llum», Pons i Mass. (*Trascant p. l. S.*, 8), i no hi manca algú que usi aquella variant de compromís amb *-tj-*: «lo vent que xiulava, filtrant-se per entremitj de les *esclætjes*», Vidal i Valenciano (*DBal.*).

Com s'explica, doncs, una forma tan triomfant? Un *CRÈPTICA com va dir Moll (ja *AORBB II*, 1929, 12) i encara hi torna en *AlcM*? De cap manera: si té raó de rebutjar les explicacions de Spitzer i Wagner per «canvi de sufix», òbviament indefensables, la d'ell és una construcció arbitrària morfològicament i que no hauria pogut fonèticament donar altra cosa que **clëttega*. Per fer una conjectura que s'aguanti, valdrà més que passem primer a la variant mallorquina.

Enclætxa allà no és una forma poc general ni que manqui de prestigi a llurs orelles: «sols per les timbes corre / l'isart lleuger y les *enclætxes* salta, / clar l'ull y ferm lo peu ---», JPons i Gallarza (*Poesia Bal.*, Palma, 1873, p. 175); «els guardians moros del castell mantenien --- les provisions temps feia que s'eren acabades --- els tres o quatre menys robusts, de fam y febre eren morts durant la darrera nit, y, sens forces per enterrar-los, els llançaren dins una *enclætxa* a mercè de la seuvatgina», Joan Rosselló (*Manyoc*, p. 40); «i dins l'*enclætxa* d'un penyal / veu l'esplendor d'un foc aeri, / com un esqueix de llum del cel, / en aquella hora de misteri», Francesc Pomar (*IdOr.* vi, 80), «vos ocultàveu, dins la fosca / dels segles, en l'*enclætxa*

tosca», Guasp (*IdOr.* ix, 11); i vegeu Arx. Ll. Salvador (pp. 102, la de la Font de Xorrigo 222).

En les meves enquestes mallorquines és *anclëçxa* (o lleus variants) el que vaig oir pertot: Colònia de Sant Pere (1969), Lluc, *unes* ~ parlant de coves a Esporles, «Es Bufador és una *enclætxa* que bufa», Solleric; un masculí *Ets Enclætjos* accident de la costa de Felanitx; a Fornalutx *anclëçga* (*BDLC IV*, 260, seria per una confusió de *g* amb *ç* pròpia del poble, però cf. supra). En fi també a Menorca: «*enclætxa*: retxillera, badai de sa fusta, tai», Ferrer Guinart (*Rond.*, 218).

Però és el verb corresponent el que em sembla de més importància orientadora. Entre altres raons, perquè aquest no és pas solament mallorquí, si bé allà també s'usa (*BDLC XIV*, 136) i també a Men. (*AlcM*). Però l'usà amb gran expressivitat JRuyra: «els moviments d'aquella porta eren la meua respiració; per fi, empesa per un cop de vent, la fulla es tancà del tot: m'ofegava; després es badà una mica, tornà a cloure, i vaig sentir una gran dolor. Havia restat *enclætxada* en el batent, i el caire ferrat m'agafava per sota el ventre, cuidant a rompre'm les cuixes» (*Pinya de Rosa II*, 125). Doncs bé, no creguéssim que això és literatura o imitació en ell, car jo també ho tinc sentit, i prop de la seva Blanes, però no pas cap a l'Emp. (al qual penja *AlcM* aquest ús d'ell, com sol fer-ho): com a 'encaixat, posat en una cavitat a la forma de la qual s'adapti perfectament, tapant-la del tot': «a la porta del forn de calç s'hi ha de posar una pedra ben *enclætxada*, de manera que tapi del tot», Gualba (1931); en una canal rosta i rocosa una pedra *enclætxada* us priva el pas, si us aneu hissant, paret llista, amunt, diem els pireneistes.

Ara bé trobo reveladora la forma amb *a*, *enclætjar*, amb què aquest verb així mateix es presenta: el present deu ser *enclætja*, quan el *DAG*. va registrar-ho així per a «esclafar, oprimir, apretar»: «estava *enclætjat* per una roda de carro contra la paret»; però el cas és que alguns l'usen amb sentit intensiu i afectiu com 'pegar, clavar amb força i vehemència', com en aquesta frase de l'olotí Saderra que adueix *AlcM*: «un drap blanc agafo y l'hi *enclætjo* al clatell». Però salta a la vista que aquest és l'ús afectiu i popular propi del verb *encastar*.

Convé, en efecte comparar amb això: «La Rosa --- li va *encastar* el paper a les galtes, d'una bufetada», Girbal i Jaume (*Pere Llarg*, 210), i aquest exemple de Mn. Cinto: «Entre mahons y *clètes*, hasta ahont arriba les *encasta*» (*Jov.*, 218), més eloqüent encara, per a nosaltres, en tant que ens mostra la íntima i freqüent connexió d'*encastar* amb *enclætxa* (*clètes*) i les seves variants (cf. *ficar entre cul i cleta*, dita popular de Manresa i Solsona també aplegada per *AlcM*); i ens informen en efecte els collectors del gran dicc. que a Eivissa i a l'Emp., és *enclætjar* el que té el sentit de «pegar, ventar un cop, *encajar*». És clar doncs que aquí hi ha hagut una contaminació, que ens explica almenys el canvi de *es-* en *en-*. Cosa tant més convincent en quant també trobem una variant *encatjar* (sense la *-l-*) de la qual ja va donar indicacions En